

SUOMALAISEN
LAKIMIESYHDISTYKSEN
JULKAISUJA

C-SARJA N:o 9

Yhteiskirjapaino Oy, Helsinki 1972

ISBN — 951 — 26 — 0000 — 5

ISBN 978-951-855-877-7 (PDF)

ARS BONI ET AEQUI

JUHLAJULKAISU
Y. J. HAKULISEN
70-VUOTISPÄIVÄNÄ
21. 1. 1972

HUUMAUSAINEIDEN LUVATON KÄYTTÖ — RANGAISTUS VAI EI?*

PAAVO HILTUNEN

Antaessaan eduskunnalle esityksen uudeksi huumausainelaksi (n:o 128/1970) hallitus on ilmeisesti pyrkinyt siihen, että maassamme yhä suuremmaksi kasvanut huumausaine-epidemia saataisiin loppumaan. Tämä tarkoitus ilmenee erityisesti ns. törkeän huumausainerikoksen käsitteen omaksumisessa korkeine rangaistusminimeineen (1 vuosi) ja maksimeineen (6 vuotta), jotka vastaavat muiden pohjoismaiden huumausainelakien säännöksiä.¹

Pyrkimys uhkaa kuitenkin vaarantua sen takia, että esityksessä ehdotetaan poistettavaksi rangaistus huumausaineen luvattomasta käyttämisestä. Suomi lieene ainoa maa maailmassa, jossa vakavan huumausaine-epidemian aikana ehdotetaan voimassa olevan lain muuttamista huumausaineiden käyttäjille suosiollisempaan suuntaan kokonaan poistamalla eräs rikostyyppi. Kun oikeuslaitoksen edustajan taholta nyt väitetään, että kysymyksessä on hätiköity esitys, älköön tätä leimattako »rangaistusmenteliteetin» ilmaukseksi, kuten niin helposti nykyisin tehdään, vaan nähtäköön takana kaikkien asiaan vaikuttavien näkökohtien punnitsemista ja huolta huumausaineiden käyttäjistä, joka voi olla yhtä aitoa ja vilpitöntä kuin niidenkin, jotka eivät haluaisi käyttäjiä rangaista. On syytä vakavasti kysyä, onko esitystä annettaessa riittävästi paneuduttu eri näkökohtiin ja eikö kenties ole liikaa kuunneltu väärin käsitetyn vapauden nimissä esitettyjä vaatimuksia, että nuorison tulisi itse saada valita nautintoaineensa.

Tuntuu merkilliseltä, että vajaassa neljässä vuodessa hallituksen käsitys siitä, mihin kansainvälinen huumausaineyleissopimus, jonka

* Asiantuntijalausunto eduskunnan lakivaliokunnalle 25. 2. 1971.

¹ Ks. lainsäädännöstä *Hiltunen*, Huumausainerikokset ja niiden rankaiseminen, LM 1970 s. 91 ss ja Pohjoismaiset huumausainelait. Uusi Suomi 10. 11. 1969. Alotteen rangaistuksien koventamiseksi huumausaineiden ammattimaisesta myynnistä teki Helsingin hovioikeus lokakuun 17 päivänä 1969 päivätyllä kirjeellään sosiaali- ja terveysministeriölle huumausainejuttujen alettua tulvia hovioikeuteen. Eduskunnassakin tehtiin tämän jälkeen asiasta kysely. Ks. m.k.s. 101 ss. Norjassa on kuitenkin ehdotettu maksimin nostamista 10 vuoteen (lehtitieto lokak. 1971). Englannissa korkein vankeusrangaistus on 10 v., Ranskassa 20 v.

Suomi on allekirjoittanut 1965, meitä velvoittaa, on huumausaineiden käytön suhteen täysin muuttunut. Joulukuun 1 päivänä 1966 voimaan tullessa asetuksessa mainitun yleissopimuksen määräysten soveltamisesta hallitus määrää, seuraten tarkoin sopimuksen 2 artiklan b kohtaa, käytön rangaistavaksi. Lokakuun 23 päivänä 1970 antamassaan esityksessä hallitus nyt kuitenkin ehdottaa käytön rangaistavuuden poistamista. Tämä on sitäkin merkellisempää, kun esitys ei voi perustua mihinkään oikeuskäsityksen saati lääkinöllisen tiedon muuttumiseen. Päinvastoin vuonna 1966 vallinnut rauhan tila on muuttunut vaaralliseksi huumausainesodaksi, joka uhkaa sekä yksilöitä että yhteiskuntaa.

Oltakoonpa mitä mieltä tahansa käytön rangaistavuudesta on vakavasti kysyttävä, onko rangaistuksen poistamiseen syytä nykyisen huumausaine-epidemian aikana. Kansamme suuri enemmistö, varsinkin ne kodit, joita huumausaineiden väärinkäyttö kipeästi koskee, odottavat, että hallitus ja eduskunta käyttäisivät kaikkia mahdollisia keinoja huumausaineiden vyöryn pysäyttämiseksi. Jos rangaistuksilla voidaan korjata tilannetta, kuten uskon, nykyisen huumausainelain rikostyyppejä ei pitäisi poistaa, vaikka rangaistusäännöksiä muotoiltaisikin paremmin nykyoloihin soveltuviksi.

Esitys on yllättävä senkin takia, että hallitus asetti huhtikuun 18 päivänä 1968 huumausainekomitean, jossa oli paras saatavissa oleva asiantuntemus ja joka perusteellisen työn jälkeen laajassa yli 200 sivuisessa mietinnössään (Komiteamietintö 1969:B 53) ehdotti huumausaineiden käytön ja kaiken hallussapidon edelleen rankaisemista. Komitean seitsemästä jäsenestä vain dos. Kettil Bruun oli käytön vapauttamisen kannalla. Mitä sellaista selvitystä hallitus on tämän jälkeen saanut, joka on johtanut aivan toisenlaisen ehdotuksen tekemiseen? Esityksen perustelut eivät tarjoa tähän valaistusta. Niissä ei edes mainita komitean nimeä.

Huumausainekomitean kannanotto perustui siihen, että se katsoi maamme olevan sidotun yleissopimukseen, joka velvoittaa rankaisemaan kaiken hallussapidon ja käytön ilman lievennyksiä (2 art. b kohta, 4 art. c kohta ja 36 art. 1 kohta). Hallituskin lähtee esityksen perusteluissa siitä, että »ilman asianmukaista lupaa tapahtuva toiminta on rangaistava. Näin olisi rangaistavaa myös huumausaineiden käyttö, kuten on asianlaita Norjassa». Mitkä ovat ne syyt, joiden nojalla hallitus kuitenkin katsoo voivansa ehdottaa poikkeamista allekirjoittamastamme sopimuksesta? Tehtyjä sopimuksia on kysymyksessä olevan kansainvälisen rikollisuuden suhteen noudatettava. Viittaus siihen, että käyttäjä »useimmissa tapauksissa tulee tuomittavaksi rangaistukseen hallussapidosta», ei ole riittävä.

Esitys perustuu kahteen väittämään: 1) rangaistuksilla ei pystytä vaikuttamaan jo riippuvuustilaan joutuneisiin käyttäjiin ja 2) rangaistuksesta luopumisella edistetään käyttäjien hoitoon hakeutumista.

Mitä tulee ensin mainittuun väitteeseen, niin se on varsinaisiin

narkomaaneihin nähden luultavasti oikea. Mutta miksi jätetään mainitsematta käyttäjien suuri enemmistö? Helsingissä on eräiden tietojen mukaan aineita kokeillut yli 10 000¹ henkilöä, mutta varsinaisia narkomaaneja sanotaan olevan vain 500—600. Noiden 9 500:n suhteen rangaistuksilla voidaan toivoa vaikutettavan motivointiin aineen käyttöä vastaan. Mutta vieläkin suurempi on vaaravyöhykkeessä olevien, potentiaalisten käyttäjien määrä.

Laissa oleva selvä kielto rangaistussanktioin on varmasti omansa ohjaamaan teini-ikäisiä nuoria, jotka tuntevat uteliaisuutta huumausaineita kohtaan, aineista pidättäytymiseen. Huumausainerikosten rangaistuksilla jos millä on yleisestäv vaikutus. Jos käytön rankaisemisella voitaisiin vaikkapa vain muutamia nuoria pelastaa ajautumasta huumausaineiden kurimukseen, lainsäädännös on ollut paikallaan. Mutta ottaako eduskunta vastuun päinvastaisista seurauksista, jotka voivat aiheutua rangaistuksen poistamisesta? Vastuu on raskas, ja eduskunnan olisi perusteellisesti harkittava asian tätä puolta.

Huumausainekomitea perusteli käsitystään seuraavasti: »Hallussapidon rangaistavuuden poistaminen saattaisi varsinkin huumausaineiden väärinkäyttäjien ja väärinkäytölle alttiiden ryhmien keskuudessa johtaa käsitykseen, että näiden aineiden hankkiminen, hallussapito ja käyttö olisivat hyväksyttäviä. Tämä saattaisi aiheuttaa väärinkäytön leviämistä yhä laajemmalle».²

Juuri tästä on kysymys. On varmaa, että jos esityksen mukainen laki annettaisiin, nuorison keskuuteen leviäisi kulovalkean tavoin sanoma, »että huumausaineiden käyttö on nyt vapaa, valtiovalta ja eduskunta ovat taipuneet nuorison vaatimusten edessä, huumausaineiden käyttö on saavuttanut sellaiset mittasuhteet, että rankaisemisesta on täytynyt luopua, koska se ei enää olisi mielekäästä». Näin levitetäisiin sellaista käsitystä, että eduskunta olisi hyväksynyt huumausaineiden käytön.

Jokainen voi kuvitella, millaisiin seurauksiin jouduttaisiin koulujen ja kotien kasvatustyössä. Vanhempien ja opettajien kehotuksilla ei enää olisi sitä selkänöjää, jonka nykyinen laki antaa. Nuoret sanoisivat vanhemmilleen ja opettajilleen: »Älkää saarnatko, eihän käytöstä enää rangaista, laki ei sitä enää kiellä».

Niistä vaikeuksista, joihin poliisin työssä jouduttaisiin, on täällä jo kuultu. Poliisin olisi tämän jälkeen yhä vaikeampi ylläpitää järjestystä kaupungeissa, suorittaa henkilöön käyviä etsintöjä, pidätyksiä jne. Huumausaineiden käyttö tulisi yhä rohkeammaksi ja julkisemmaksi, kunhan vain pidettäisiin huolta siitä, ettei päältä löydy huumausaineita.

¹ 1. 12. 1971 huumausaineiden väärinkäyttäjiä oli koko maassa jo 4000 ja Helsingissä 3000 sekä huumausaineita kokeilleita koko maassa 25000—30000. Huumausainerikosten määrä nousee vuonna 1971 Helsingissä yli 5000:n.

² Huumausainekomitean mietintö s. 144

Yleisesti ollaan sitä mieltä, kuten käy ilmi ed. Bernerin toivomusaloitteestakin (Toiv. al. n:o 55/1970), että valtiovalta ei ole puuttunut huumausainekysymykseen riittävän tehokkaasti ja näkyvästi. Uskon voivani sanoa, että vaikka jotkut voisivatkin iloita tällaisesta laista, kansan suuri enemmistö ja varsinkin ne, jotka eri tehtävissä taistelevat huumausaineita vastaan, eivät lakia hyväksyisi eivätkä ymmärtäisi. On mahdotonta ymmärtää, että eräs osa suojamuuria revittäisiin alas juuri silloin kun vihollinen on ryntäämässä koteihimme. Jos asetetaan toiseen vaakakuppiin ne näkökohdat, jotka puhuvat kriminalisoinnin poistamisen puolesta, ja toiseen ne, jotka puhuvat sitä vastaan, niin jälkimmäiset ovat selvästi paljon painavammat. Hallituksen esityksen puutteena on, että siinä ei ole suoritettu tällaista vastakkaisten näkökohtien puntarointia, vaan on lähdetty aksiomaattisesti käyttäjien intressistä.

Tosiasiahan on, että Helsingin hovioikeudessa ei niiden 102 joukossa, jotka vuodesta 1969 lähtien on tuomittu, ole ainoatakaan pelkästä käytöstä tuomittua.³ Kaikki tapaukset, joissa käytöstä on tuomittu, aina hallussapidon kanssa yksitekoisesti, ovat tulleet ilmi huumausaineiden levittämisen yhteydessä. Poliisi on vakuuttanut, että huumausaineiden käytöstä ei syytetä nosteta, ellei asia tule ilmi huumausaineiden levittämisen yhteydessä. Ed. Tuomiojan ym. ei siis tarvitse pelätä, että kovasti rasitettu huumausainepoliisi puuttuisi näihin lieviin tapauksiin.⁴ Joka tapauksessa tällaiset tapaukset voidaan, jos aiheutta ilmenee, hoitaa rikoslain yleisten syyttämisen- ja tuomitsematta jättämissäännöksiin nojalla. Ns. vanhat narkomaanit, jotka eivät pyri aineita levittämään, on poliisi jättänyt kokonaan rauhaan.

Vetoaminen siihen, että Ruotsin ja Tanskan laeissa ei käyttöä ole kriminalisoitu, on aiheeton siksi, että nämä maat eivät ole koskaan rankaisseet käyttöä eivätkä sentähden ole rangaistuksesta luopuneetkaan. Kun tutustuu Ruotsin valtiopäivien asiakirjoihin, havaitsee käydyistä keskusteluista, että jos käyttö olisi ollut siellä rangaistavaa, siitä ei epidemian aikana missään tapauksessa olisi luovuttu. Tämä johtopäätös voidaan tehdä siitä, että valtiopäivillä on kahdesti tehty aloite lievän hallussapidon rankaisematta jättämisestä, mutta aloitteet on äänestykseen panematta hylätty.⁵

Kun hallitus mainitsee esityksen perusteluissa Norjan, niin on syytä kertoa Norjan lain esitöistä. Rikoslakineuvosto katsoi lakiehdotuksessaan 1967, että yhteiskunnan estääkseen huumausainei-

³ Ks. *Hiltunen*, m.k. s. 99. Lokakuun 15. päivään 1971 mennessä hovioikeudessa oli jo tuomittu huumausainerikoksista 179 henkilöä, joista oli alle 18 vuotiaita 53 henkilöä eli 30 %. Vuoden 1971 puolella tuomittiin käytöstä 5—10 päiväsakkoa käsittäviin rangaistuksiin 5 henkilöä, jotka olivat liikkuneet huumausainekauppiaitten kanssa.

⁴ Ks. Tuomiojan ym. Lak.al. n:o 399/1970.

⁵ Ks. Andra lagutskottets utlåtande nr. 61/1966 ja nr. 1/1968 s. 46.

den käytön leviämisen on käytettävä keinoja, jotka voivat vaikuttaa jarruttavasti, ja tällaisiksi keinoiksi katsottiin mm. rikoslain säännökset.⁶ Rangaistuskiellon katsottiin muovaavan yleistä mielialpidettä suhtautumisessa näihin myrkkyyihin. Tällä moraalialia ja asenteita muovaavalla vaikutuksella katsottiin olevan erityinen merkityksensä varsinkin nuorisoon aikana, jolloin huumausaineiden käyttöön tunnettiin uteliaisuutta. Sen seikan, että luvaton käyttö on rangaistava, voitiin olettaa vaikuttavan pelottavasti osaan niistä, jotka muutoin ryhtyisivät aineita käyttämään. Norjan sosiaaliministeriö yhtyi tähän käsitykseen ja lausui, että tällaisella kiellolla oli katsottava olevan vaikutusta nuorisoon, koska siten tehtiin selväksi (arvovaltaisella tavalla), että huumausaineiden käyttö on hyvin vakava asia.

Nythan nuorisolle jaetaan maassamme ristiriitaista informaatiota huumausaineiden vaarallisuudesta. Valtiovallan lain muodossa antamalla painavalla huomautuksella, että huumausaineiden käyttö on katsottava yksilölle ja yhteiskunnalle niin vaaralliseksi ja vahingolliseksi, että se on kriminalisoitu, on sentähden mitä suurin merkitys. Ja otettakoon huomioon, että rangaistuksen poistamisella ei vapautettaisi vain kannabista, jonka vapauttamista on eräältä taholta vaadittu, vaan myös amfetamiini, LSD ja heroini, joiden vaarallisuuden kaikki myöntävät. Näitä vaarallisia myrkkyyjä ei meillä vielä käytetty 1966. Nyt tiedetään, että niiden jatkuvista käyttäjistä osa joutuu mielisairashoitoon.⁷

Suomen Sosiaalidemokraatin uutinen mainitsee äskettäin, että neljän viimeisen vuoden aikana huumausaineiden yliannostus on vaatinut yhä enemmän uhreja. New Yorkissa kuoli vuosina 1965—1969 heroiniin käyttöön 2395 henkilöä, kun samana aikana siellä kuoli liikenteessä 1923. Euroopan parlamentin sosiaalivaliokunta, joka tämän on todennut, pitää huumausaineen tukkukauppaa murhaan rinnastettavana.

Norjassa tällaisista syistä päädyttiin 4. 6. 1968 annetulla lailla uudelleen toistamaan laissa jo ollut rangaistussäännös huumausaineiden käytöstä ja sitä vielä selvennettiin. Käsittely kansankäräjillä sujui täysin yksimielisyyden merkeissä. Tästäkö vai Norjan syrjäisemmästä asemasta on johtunut, että huumausaineita käytetään Norjassa vähemmän kuin muissa pohjoismaissa.⁸ Siitä huolimatta ehdotetaan Norjassa törkeän huumausainerikoksen katto nostettavaksi 10 vuoteen (lehtitieto lokakuussa 1971).

Mitä sitten tulee hallituksen esityksen toiseen väitteeseen ns. hoitomotiivista, viittaa ap.pääll. Vuonon lakivaliokunnalle antamaan selvitykseen, että poliisi ei toimita ratsioita nuorisoklinikoiden

⁶ Ks. Innstilling fra straffelovrådet om Endringer i straffebestemmelse for overtredelser av regler i lovgivningen om narkotika m.v. s. 16, 17, 19.

⁷ Ks. Hiltunen, Huumausaineongelma, Helsinki 1970 s. 35, 47 s.

⁸ Ks. Hiltunen, m.k. s. 99.

ympäristössä. Poliisiasemalle viedyt huumausaineiden vaikutuksen alaiset nuoret viedään usein sairaaloihin heitä syytteeseen pane-matta. Poliisi on siten omaksunut humanin asenteen yrittäen auttaa näitä onnettomia nuoria missä se suinkin voi tarttumatta jokaisessa tapauksessa lain miekkaan.

Ruotsissa lausuttiin hallituksen esityksessä nr. 7/1968 hoito-motiivista: »Kriminalisointia vastaan on sanottu (hallussapito), että se vaikuttaa negatiivisesti hoitomotiiviin sillä tavoin että väärinkäyttäjää ei etsiydy hoitoon pelosta joutua syytteeseen. Tätä vastaan huomautetaan, osaksi, että mitään tukea sellaiselle vaiku-tukselle ei tiettävästi ole esiintynyt, ja osaksi, että väärinkäyttäjää, joka kääntyy lääkärin puoleen, saa luottaa tämän vaitiolovelvollisuuteen.» Myös meidän huumausainekomiteamme huomauttaa samoista seikoista.⁹ Väite on siten perustelematon, yksi niistä väit-teistä, jotka usein toistettuina alkavat *tuntua* oikeilta.

Kuten hallituskin toteaa, suurin osa käyttäjistä voitaisiin joka tapauksessa tuomita hallussapitoa koskevan rangaistussäännöksen perusteella. Kysymys on siten niin pienestä ryhmästä, joka jäisi rangaistuksesta, että jää ihmettelemään, mitä käytännöllistä mer-kitystä hallitus luulee rangaistuksen poistamisella olevan. Kysy-mys on vain sellaisista tapauksista, joissa hašista on poltettu seu-rassa käyttäen esim. kiertävää piippua tai joissa LSD-tabletti on jaettu osiin ja nautittu välittömästi. Säännöksen poistamisen käy-tännöllinen merkitys on häviävän pieni, mutta rangaistussäännök-sen säilyttämisestä aiheutuva yleisestä hyöty on sensijaan arvi-oitava varsin suureksi. Mielestäni tässä on jouduttu väärän vapaa-mielisyyden vaikutuksesta virhearviointiin, joka — jos esitys johtaa sen mukaisen lain laatimiseen — voi olla varsin kohtalokas ja vai-keasti korjattavissa tulevaisuudessa.

Mitä tulee eri alojen asiantuntijoiden mielipiteisiin, voitaneen yleisesti ottaen sanoa, että ne, jotka ovat tutkineet huumausaineita läheltä, viileän objektiivisesti ja tieteellisesti tai joutuneet hoita-maan huumausaineiden uhreja, ovat edustamallani kannalla. Heistä mainittakoon farmakologian prof. Aimo Pekkarinen, sa-man aineen apul.prof. Pentti Peltola, oikeuslääketieteen prof. Antti Alha, psykiatrian apul. prof. Asser Stenbäck, lääketieteen apul. prof. Juhana Idänpään-Heikkilä, eläintieteen apul. prof. Hannu Suomalainen ja eläintieteen apul. prof. Henrik Wallgren sekä Ruotsista lääketieteen tohtori Nils Bejerot ja Norjasta lääkintö-hallituksen pääjohtaja Karl Evang. Vastakkaisella kannalla olevat ovat useimmiten sosiologeja, joiden kannanottoja värittää heidän ideologinen arvomaailmansa.

Kysymys on yksinomaan yksilöiden ja koko yhteiskunnan ter-veydestä. Huumausainekysymystä ei saisi politisoida, vielä vä-hemmän pyrkiä vapaamielisyyden varjolla saavuttamaan pisteitä

⁹ Ks. Huumausainekomitean mietintö s. 145.

nuorten taholta. Sellaiseen peliin huumausainekysymys on arvan liian vakava.¹⁰

¹⁰ Lakivaliokunta päätti 1. 4. 1971 antamassaan lausunnossa äänin 9—6 säilyttää huumausaineiden luvattoman käytön rangaistavana tekona. Lausunto annettiin talousvaliokunnalle, joka 23. 11. 1971 päätti äänin 11—4, että huumausaineiden käytöstä ei rangaista. Suuri valiokunta päätti kuitenkin äänten ollessa 20—20 ja arvan ratkaistessa, että käytöstä on rangaistava. Eduskunnan toisessa käsittelyssä käyttö tuli rangaistavaksi äänin 92—81. Törkeän huumausainerikoksen maksimirangaistus nousi talousvaliokunnassa hallituksen esittämästä 6 vuodesta kuritushuonetta 10 vuodeksi kuritushuonetta ja eduskunta hyväksyi tämän. Asian kolmas käsittely siirtyi vuoden 1972 puolelle. Ennakkotietojen mukaan uusi huumausainelaki tulee voimaan 1. 3. 1972.